

Uniwersytet Śląski w Katowicach. Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji

ANTON DRAGOMILETSKII

ORCID: 0000-0003-2842-6663

anton.dragomiletskii@us.edu.pl

*Postrzeganie kultury kraju goszczącego przez studentów
uczestniczących w programie Erasmus+ w świetle wzajemnych
stereotypów – na przykładzie studentów z Polski i Czech*

The Host Country Culture Perception of Students Participating in the Erasmus+
Programme in the Light of Mutual Stereotypes – Based on the Example of
Students from Poland and Czech Republic

STRESZCZENIE

Polacy i Czesi, mimo że od wieków żyją obok siebie, nie są sobą nawzajem zainteresowani i mało wiedzą na swój temat. Brak wiedzy często jest uzupełniany stereotypami i uprzedzeniami, które od pokoleń są obecne w kulturach obu narodów. Potwierdzają to w pewnym stopniu badania przeprowadzone wśród studentów z Polski i Czech wyjeżdżających do sąsiedniego kraju w ramach programu Erasmus+ na studia prowadzone na uczelni zagranicznej.

Słowa kluczowe: stereotypy; Polska; Czechy; program Erasmus+; studenci

WPROWADZENIE

Począwszy od chrztu Polski, przyjętego za czeskim pośrednictwem w 966 r., do dnia dzisiejszego historia wzajemnych stosunków Polski i Czech składa się z przeciwieństw i niejednoznaczności. Na przestrzeni wieków okresy pokoju i ocieplania relacji, powiązane z wzajemnym przenikaniem się i wzbogacaniem kultur, przeplatały się z latami konfliktów i oddalania się od siebie lub zubożeniem, co również było widoczne w kulturze, językach i tradycji. Obojętność prowadziła do ubożenia wiedzy na temat sąsiada oraz osłabiała chęć jego zrozumienia. Powstające luki były uzupełniane i w pewien sposób kreowały wygodny dla

przyjęcia wizerunek sąsiada, tłumacząc zaistniały stan rzeczy we wzajemnych relacjach. Obrazy te, często zabarwione negatywnymi konotacjami wynikającymi z panujących warunków polityczno-ekonomicznych, w obu krajach generowały następnie utrwalane w pamięci uprzedzenia czy stereotypy.

Rozumienie stereotypów jako obrazy, które jednostka przejmuje od innych ludzi i uznaje je za zgodne z rzeczywistością (w procesie tym ujmując zjawiska w sposób uproszczony), wywodzi się z opracowań Waltera Lippmanna (1922, s. 89–90). Z kolei polski socjolog Jan Błuszkowski uważał, że stanowią one twierdzą tradycji pewnej grupy, zapewniając jej bezpieczeństwo, natomiast atak na nie to cios w podstawy ładu społecznego, którego rozpad jest uznawany za niszczenie dziedzictwa. Stereotypy dostarczają jednostce lub grupie poczucia swojskości i pewności uczuciowej w stosunku do środowiska otaczającego oraz zwiększają samozadowolenie tych osób, które postrzegają siebie jako panów świata społecznego, który charakteryzuje się swoistą wewnętrzną spójnością logiczną, ponieważ poszczególne stereotypy o treściach pozytywnych i negatywnych łączą się w grupy, tworząc tym samym związki przyczynowo-skutkowe, które wzmacniają postrzeganie prawidłowości przyjętego obrazu (Dębicki 2010, s. 54).

Opisując mechanizmy powstawania stereotypów na poziomie jednostkowym, Ewa Nowicka wskazała, jak w kontakcie z innością jednostka przechodzi od czystej obserwacji do obserwacji uwarunkowanej oceną w procesie strukturalizacji świata społecznego, kiedy w jej odczuciach jednocześnie ze stwierdzeniem odmienności pojawia się także poczucie dziwaczności oraz nasilający się niepokój, zagrożenie lub niezręczność – inność jest wówczas rozumiana jako obcość, a obojętna postawa obserwatora przechodzi w postawę zaangażowaną, czyli do obserwacji dołącza ocenę, która od tego momentu kieruje obserwacją, zarazem zmniejszając szanse na powstanie „obiektywnego” wrażenia w kontakcie z innością (Nowicka 1991, s. 11).

W tym kontekście warto również odnieść się do stosowanej w dziedzinie psychologii społecznej teorii frustracji-agresji autorstwa Elżbiety Czykwin (1995), opisującej obarczanie członków grupy odmiennej odpowiedzialnością za własne niepowodzenia życiowe, jak również do teorii osobowości autorytarnej sformułowanej przez Theodora Adorna w latach 40. XX w., zakładającej – jako element przystosowania – podporządkowanie i identyfikację jednostki z idealizowaną grupą własną wobec lub przeciwko grupie obcej oraz nastawienie, do której wyraża się w uprzedzeniu i wrogości, które nawet jeżeli są niewłaściwe, pociągają za sobą długotrwałe efekty. Z kolei Theodore Newcomb w swojej teorii uczenia się rozpatruje stereotypy jako produkty uczenia się w rodzinie i szkole czy też rezultat propagandy. Teoria „kozła ofiarnego” natomiast negatywne i wrogie nastawienie wobec grup obcych traktuje jako wynik przemieszczenia się agresji ze względu na brak możliwości jej skierowania na pierwotne źródło frustracji, którym może być np. negatywna sytuacja społeczno-ekonomiczna (Czykwin 1995, s. 159–161).

Porządkując dotychczasowe teorie psychologiczne, Zdzisław Chlewiński wydzielił cztery zasadnicze nurty. Są to:

- konkurencja między grupami o deficytowe dobra (teoria konfliktów),
- oddziaływanie czynników osobowościowych,
- aktywizowana w odpowiednim momencie wiedza zachowana w ludzkiej pamięci (podejście poznawcze),
- proces socjalizacji (społeczne uczenie się), w którym mieści się oddziaływanie historiografii, literatury pięknej, mediów oraz kultury w szerokim ujęciu. Ponadto zakłada się, że stereotypy są zgodne z charakterem społeczeństwa, mają genezę społeczną i są przekazywane jednostce jako „wyraz opinii publicznej przez rodzinę oraz – w ogólnym sensie – przez środowisko społeczne bez względu na jej osobiste doświadczenia” (Chlewiński 1992, s. 20–23).

Treść stereotypu narodowego charakteryzuje się dwoma czynnikami: wydarzeniami historycznymi oraz doświadczeniami osobistymi. Rozważając, który z tych czynników jest ważniejszy, Swietłana M. Falkowicz (1995, s. 43–44) stwierdziła, że przeszłość oddziałuje silniej, ponieważ doświadczenia konkretnej jednostki mogą być uznane za przypadkowe czy wyjątkowe, doświadczenie społeczne zaś jest osadzone w historii oraz obrazuje pewną prawidłowość i obiektywny charakter przedstawień o innym narodzie.

Skoro stereotypy są tak silnie zakorzenione w pamięci historycznej narodów, to warto się zastanowić nad tym, czy u obywateli z Polski i Czech istnieje możliwość uwolnienia się od nich, by sprostać m.in. celom przyjętym w polityce edukacyjnej Unii Europejskiej, której władze kładą nacisk nie tylko na sprawy polityczno-gospodarcze, lecz także na działania oświatowe związane z przygotowaniem obywateli do życia i pracy w nowych warunkach społecznych, pozbawionych przejawów dyskryminacji i konfliktów narodościowych (Dziewulak 1997, s. 5).

W dziedzinie edukacji powinien być pomocny m.in. powołany pod koniec lat 80. XX w. program Erasmus (obecnie Erasmus+). Jak podkreśla Anne van Gemert z Biura Informacyjnego Parlamentu Europejskiego we Francji: „Celem Unii jest promowanie wśród Europejczyków pewnych wartości, takich jak solidarność, wolność, mobilność. (...) w latach 80. spostrzegliśmy się, że to, co sprawdziło się w gospodarce czy w rolnictwie, nie przyniosło rezultatów w obszarze cnót obywatelskich. Dlatego ruszył Erasmus” (Floc’h 2009). Rozwijając tę myśl, Sara Pini z Fundacji na rzecz Innowacji Politycznej (Fondation pour l’innovation politique – Fondapol), niegdyś studentka w programie Erasmus, stwierdziła: „(...) wielokulturowe wspólnoty stają się czymś w rodzaju domu, nadzwyczajną okazją praktycznego uczenia się Europy” (Floc’h 2009).

METODOLOGICZNE PODSTAWY BADAŃ WŁASNYCH

Przedmiotem przeprowadzonych badań były stereotypy dotyczące kultury i mieszkańców kraju goszczącego, którymi kierują się studenci podczas pobytu zagranicznego. Grupę badaną utworzyli polscy studenci uczący się w ramach programu Erasmus+ na czeskich uczelniach oraz czescy studenci przyjeżdżający kształcić się na uniwersytetach znajdujących się w Polsce.

W badaniach zastosowano metodę ankiety, której kwestionariusz składał się z pięciu części. W każdej z nich było od 6 do 11 pytań. W maju 2018 r. uzyskano odpowiedzi od 107 respondentów, w tym 69 studentów polskich uczelni oraz 38 – czeskich. Wśród respondentów można wskazać trzy kategorie wiekowe: osoby w wieku 20–24 lat (71%), osoby w wieku 25–27 lat (około 25%) oraz osoby w wieku 28–38 lat (około 4%), w tym 73% to kobiety, a 27% – mężczyźni. Większość badanych wypełniło ankietę internetową.

ANALIZA BADAŃ DOTYCZĄCYCH WZAJEMNYCH STEREOTYPÓW MIĘDZY POLAKAMI A CZECHAMI

Ankieta zawierała sześć pytań i dotyczyła opinii studentów na temat kraju wyjazdu, w tym znajomości kultury, tradycji, systemu edukacji itd. oraz stereotypów, które towarzyszą im w postrzeganiu kultury kraju przyjmującego.

Studenci mieli ocenić swój poziom wiedzy na temat kultury kraju przyjmującego przed wyjazdem – 17% ankietowanych uznało swój poziom wiedzy na ten temat za niski, większość (57%) jednak wskazała poziom przeciętny, a 26% – za wysoki.

W kwestiach dotyczących poziomu wiedzy studentów na temat systemu edukacji kraju goszczącego przed wymianą zaledwie 14% ankietowanych dysponowało wysokim poziomem wiedzy, 47% studentów oceniło posiadaną wiedzę jako przeciętną, a 39% – jako niską.

Aż 61% respondentów znało stereotypy wobec kultury i mieszkańców kraju przyjmującego. Tylko w przypadku 15% z nich były to stereotypy o treściach negatywnych. U 20% ankietowanych przeważały stereotypy pozytywne, u większości zaś (65%) treść stereotypów była zrównoważona. Co ciekawe, wśród czeskich studentów do posiadania stereotypów wobec sąsiadów przyznało się 60% ankietowanych, a wśród studentów polskich – 40%.

Studentów poproszono również o podanie przykładów stereotypów. W przypadku polskich studentów podały je tylko 24 osoby, przy czym przeważały przekonania o umiłowaniu Czechów do piwa, pozytywnym nastawieniu do życia, ateizmie oraz o ich „nieprzepadaniu za Polakami”, w tym w związku z wydarzeniami 1968 r. Z kolei niemal wszyscy studenci czescy pominęli podanie przykładów, odpowiedzi udzieliły bowiem tylko 2 osoby, które wskazały na wytrwałość Polaków

oraz ich niezbyt przychylnie nastawienie wobec obcokrajowców. Niektóre z przykładów stereotypów podanych przez polskich i czeskich respondentów zostały odnotowane w tab. 1.

Tab. 1. Przykłady stereotypów studentów wyjeżdżających w ramach programu Erasmus+ wobec kultury i mieszkańców kraju przyjmującego*

Przykłady stereotypów polskich studentów wobec Czechów	Przykłady stereotypów czeskich studentów wobec Polaków
Pozytywne	
<ul style="list-style-type: none"> – <i>coś łączącego dobre cechy Hiszpan i Niemców</i> – <i>że jest to kraj (mam na myśli Czechy) o lepszej, „zdrowszej” mentalności, gdzie nie trzeba tak „gonić” z terminami, gdzie wszyscy mają zawsze na wszystko czas</i> – <i>Miłośnicy piwa</i> – <i>Czesi są śmieszni, śmiesznie mówią i mają dziecinny język</i> – <i>Czesi są pozytywnie nastawieni do życia</i> – <i>że Czesi są wyluzowani i lubią piwo</i> – <i>Czesi są porządniejsi od Polaków, są bardzo „niemieccy”, język czeski brzmi nietypowo, jest zabawny</i> – <i>Czesi to naród mający poczucie humoru</i> – <i>Dobre jedzenie, mili, chociaż nieco leniwi ludzie</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Poláci jsou bojovníci a nevzdávají se („Polacy są waleczni i nie poddają się”)</i>
Zrównoważone	
<ul style="list-style-type: none"> – <i>Czesi są mili</i> – <i>Duże spożycie piwa</i> – <i>Czechy lubią piwo, w Czechach dobre piwo, czeski język trudny</i> – <i>Przepisowa jazda kierowców czeskich</i> – <i>Czesi piją piwo do każdego posiłku, o każdej porze dnia</i> – <i>Słyszałam, że Czesi nie lubią Polaków, a także, że mają duży dystans do siebie</i> – <i>Piją dużo piwa, są niemili</i> – <i>Czesi są negatywnie nastawieni do Polaków</i> – <i>W Czechach ludzie żyją na luzie, wszystko idzie powoli, Czesi są otwarci</i> – <i>Czesi to ateści, piją dużo piwa</i> – <i>Czesi są uprzejmi i uśmiechnięci – a jest trochę jak w Polsce i są bardziej na dystans, nie lubią Polaków, bo 1968</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – <i>katolicy</i>
Negatywne	
<ul style="list-style-type: none"> – <i>Pijaństwo Czechów</i> – <i>Treści stereotypów dotyczyły głównie kultury czeskiej oraz zachowań Czechów. Chodziło o wieczne narzekanie, marudzenie, niezadowolony poziom życia. Również picie alkoholu oraz zróżnicowana mentalność czy stanowczość</i> – <i>Czesi nie przepadają za Polakami</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Jsou nevrli a nepříteli přátelský vůči cizincům („Są ponurzy i niezbyt przyjacielescy wobec obcokrajowców”)</i>

* zachowano oryginalną pisownię oraz podział na rodzaj treści

Źródło: opracowanie własne.

Podane w tab. 1 przykłady stereotypów przez studentów czeskich są zgodne z danymi przedstawionymi w badaniach Marcina Dębickiego, w których respondenci również wymienili pobożność Polaków oraz silnego ducha, a także świadomość narodową. Cechy te (przede wszystkim religijność) Czesi uznali za najbardziej odróżniające ich od Polaków (31,8%) (Dębicki 2010, s. 103). W badaniach M. Dębickiego czescy respondenci z kraju (województwa) libereckiego wskazali na polską przedsiębiorczość i skłonność do targowania się (8,7%), odmienność kulturową (7,1%) i językową (7,9%) (Dębicki 2010, s. 103), które w badaniach przeprowadzonych na potrzeby niniejszego opracowania z kolei podali polscy studenci wobec kultury i języka czeskiego. Cechy wymienione powyżej zostały też wskazane przez mieszkańców innych regionów Republiki Czeskiej w badaniach M. Dębickiego, lecz niestety czescy respondenci prawie w ogóle nie wskazywali przykładów swoich stereotypów wobec Polaków, nie można więc przeprowadzić głębszej analizy tych danych oraz porównać ich z wynikami omawianych tu badań. Jeden z respondentów odnotował polski heroizm i waleczność, co wchodzi w skład jednej z kategorii stereotypów, którymi dysponują Czesi w odniesieniu do Polaków w ujęciu Jany Hlouškovéj. Badaczka opisała tę kategorię jako obraz Polaka romantyka, zmagającego się samotnie ze światem, to „rycerz walczący w imię honoru i Boga, śmiałek, pędzący na koniu z obnażoną szablą”. Jest to powiązane nie tylko z epoką romantyzmu, lecz także z bliższymi nam wydarzeniami z końca lat 80., jak np. opór „Solidarności” przeciwko systemowi komunistycznemu (Hloušková 1995, s. 47). Ten pozytywny wizerunek w ujęciu J. Hlouškovéj współlistnieje obok wymienionych we wspomnianych wcześniej badaniach M. Dębickiego negatywnych wyobrażeń Czechów o Polakach handlarzach (Hloušková 1995, s. 47), który nie został wspomniany przez badanych studentów.

Z kolei stereotypy wobec południowych sąsiadów wskazane przez polskich studentów nie są novum, ponieważ są dość rozpowszechnione m.in. w mediach. Piszą o tym m.in. Bernadetta Waszkielewicz, Bartosz Bartosik i inni badacze, wspominając o takich utrwalonych w świadomości Polaków obrazach Czecha, jak: ateista, wielbiciel piwa, niezbyt przechylnie patrzący na sąsiadów z północy (Waszkielewicz 2013; Bartosik 2017).

Ważny w tym kontekście wydaje się fakt, że stereotypy o treściach negatywnych pojawiły się w wypowiedziach badanych studentów w mniejszej mierze, zdecydowanie przeważały bowiem stereotypy o treściach pozytywnych lub zrównoważonych. O tym, że wzajemne stereotypy negatywne powoli przechodzą w obrazy neutralne czy pozytywne w świadomości młodzieży polsko-czeskiej pisał już w 2008 r. Roman Baron (2008, s. 151). Autor uzasadnił to zarówno dobrymi stosunkami politycznymi, jak i rozwojem gospodarczo-ekonomicznym w obu krajach, przyczyniającym się do stopniowego niwelowania różnic ekonomiczno-społecznych. Ponadto zauważył, że języki polski i czeski w zasadzie powoli przestają śmieszyć, ponieważ młode pokolenia Czechów i Polaków coraz

częściej porozumiewają się w języku angielskim. Mimo że w odpowiedziach polskich studentów w badaniach własnych znalazł się jeden przykład ze „śmiesznym językiem”, to raczej jest to wyjątek niż ogólna tendencja.

W trakcie pobytu u 21% respondentów nie potwierdziły się żadne stereotypy wobec kraju przyjmującego, u 45,5% potwierdziły się stereotypy zarówno o pozytywnych, jak i negatywnych treściach, w przypadku 27% potwierdziły się stereotypy pozytywne, a u 6,5% – tylko negatywne. W tab. 2 zamieszczono przykłady stereotypów, które potwierdziły się u polskich studentów podczas pobytu (18 osób), ponieważ wszyscy czescy studenci podanie takich przykładów pominęli.

Tab. 2. Przykłady stereotypów, które się potwierdziły u polskich studentów wyjeżdżających w ramach programu Erasmus+ wobec kultury i mieszkańców Czech*

Rodzaj treści	Przykłady stereotypów
Pozytywne	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Czesi są mili</i> – <i>w Czechach dobre piwo :)</i> – <i>To właśnie co wyżej napisałam, że jest w tym kraju swoboda i większy spokój, nie ma tak dużo dokumentacji do wypełniania, a niektóre sprawy można załatwić od ręki</i> – <i>Specyficzna pogoda ducha</i> – <i>Czeska życzliwość i pomoc</i> – <i>Dobre jedzenie, mili, chociaż nieco leniwi ludzie</i> – <i>Czesi są otwarci</i>
Pozytywne i negatywne	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Duże spożycie piwa</i> – <i>Wysokie spożycie piwa</i> – <i>Rzeczywiście Czesi jeżdżą przepisowo</i> – <i>Czesi trzymają dystans wobec wszelkich obcokrajowców</i> – <i>Piją dużo piwa, bywają niemili</i> – <i>Dla wielu Czechów liczy się tylko piwo, kasa i sex</i>
Negatywne	<ul style="list-style-type: none"> – <i>Pijaństwo</i> – <i>Częste narzekanie na poziom życia</i> – <i>Beznadziejne jedzenie</i>

* zachowano oryginalną pisownię oraz podział na rodzaj treści

Źródło: opracowanie własne.

Zdecydowana większość studentów (94%) uznała, że pobyt zagraniczny wzbogacił ich wiedzę na temat kultury kraju przyjmującego, a 5% badanych miało trudności z udzieleniem jednoznacznej odpowiedzi. Tylko jedna osoba zdecydowanie nie zgodziła się z tym stwierdzeniem.

Przeprowadzona w niniejszym opracowaniu analiza pozwala zauważyć, że studenci w trakcie wyjazdu zagranicznego postrzegają kulturę kraju goszczącego, kierując się utrwalonymi stereotypami, przy czym Polacy – bardziej pozytywnymi. W grupie badanej Czesi kierowali się głównie negatywnymi stereotypami.

ZAKOŃCZENIE

Bez wątpienia wspólne wartości proeuropejskie oraz język pośredniczący ułatwiają przepływ informacji i komunikację pomiędzy poszczególnymi grupami, które różnią się kulturowo, lecz nie zawsze jest to droga prowadząca ku zrozumieniu, ponieważ niekiedy interpretuje się nawet wspólne wartości zgodnie z własnymi (etnocentrycznymi) przekonaniem i tradycjami, a wtedy trudno jest zrozumieć rozmówcę. Otwarte pozostaje pytanie, czy opłaca się (w dłuższej perspektywie) skupianie się na poznawaniu dalekich kultur przy jednoczesnej względnej obojętności wobec sąsiada. Za przykład niech posłuży kwestia nauki języka czeskiego w Polsce i odwrotnie – języka polskiego w Czechach. Mimo bliskości terytorialnej są to w omawianych krajach języki obce, wręcz egzotyczne.

Republika Czeska jest dla wielu Polaków *terra incognita*, chociaż bohemica obecna są w polskim dyskursie medialnym, m.in. dzięki takim ludziom, jak Mariusz Szczygieł, Mariusz Surosz i Leszek Mazan. Z kolei dla Czechów Polska to swego rodzaju biała plama, kojarzona jedynie z katolicyzmem i jedzeniem złej jakości, ponieważ taki obraz medialny kreują środki masowego przekazu (zob. np. Keményová 2012; *Nekvalitních potravin z Polska přibývá...* 2012; Váchal 2012).

Program Erasmus+ jest więc niezwykle ważny, pozwala bowiem na poznanie bliskiego (w sensie geograficznym) Innego, gdyż – jak pokazują badania i rzeczywistość medialna – Polacy i Czesi nadal pozostają dla siebie nieodkryci.

BIBLIOGRAFIA

- Baron, R. (2008). Wokół stereotypów Czechów i Polaków. *Wschodnioznawstwo*, (2), 135–152.
- Bartosik, B. (2017). Nie śmiejmy się z Czechów. *Wież*, 23.09.2017, <http://wiez.com.pl/2017/09/29/nie-smiejmy-sie-z-czechow> (dostęp: 10.04.2019).
- Chlewiński, Z. (1992). Stereotypy: struktura, funkcje, geneza. Analiza interdyscyplinarna. W: Z. Chlewiński, I. Kurcz (red.), *Stereotypy i uprzedzenia* (T. 1; s. 7–28). Warszawa: Instytut Psychologii PAN.
- Czykwin, E. (1995). Podatność na uleganie stereotypom i uprzedzeniom narodowym. W: A. Sadowski (red.), *Wschodnie pogranicze w perspektywie socjologicznej*. Białystok: Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko.
- Dębicki, M. (2010). *Stereotypy Czechów wobec Polaków na pograniczu. Regionalne zróżnicowanie oraz determinanty stanu rzeczy*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Dziewulak, D. (1997). *Systemy szkolne Unii Europejskiej*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Falkowicz, S.M. (1995). Polski charakter narodowy w oczach Rosjan. Kształtowanie się narodowego stereotypu Polaka. *Dzieje Najnowsze*, (2), 43–58.
- Floc’h, B. (2009). *Erasmus – fabryka Europejczyków*. 3.06.2009, www.voxeurop.eu/pl/content/article/16171-erasmus-fabryka-europejczykow (dostęp: 17.04.2018).

- Hloušková, J. (1995). Portret Polaka w oczach Czecha. W: T. Walas (red.), *Narody i stereotypy* (s. 47–52). Kraków: Międzynarodowe Centrum Kultury.
- Keményová Z. (2012). *Špatné jídlo z Polska nejde zastavit. Češi už ale zpozorněli*. www.cukrar.cz/show.asp?id=1696 (dostęp: 3.06.2018).
- Lippmann, W. (1922). Public opinion. *American Political Science Review*, 16(3), 500–501.
- Nekvalitních potravin z Polska přibývá! Podívejte se, kterým se vyhnout* (2012). <http://tn.nova.cz/clanek/zpravy/na-vasi-strane/nekvalitnich-potravin-z-polska-pribyva-vime-ktere-to-jsou.html> (dostęp: 2.06.2018).
- Nowicka, E. (1991). Wprowadzenie. Inny jako obcy. W: Nowicka E. (red.), *Religia a obcość* (s. 9–25). Kraków: Zakład Wydawniczy Nomos.
- Váchal A. (2012). *Zkažené jídlo z obchodů nemíží. Jen mění etiketu*. www.metro.cz/zkazene-jidlo-z-obchodu-nemizi-jen-meni-etiketu-fr6-/praha.aspx?c=A120910_080114_co-se-deje_ava (dostęp: 2.06.2018).
- Waszkielewicz, B. (2013). Jak Polak z Czechem? *Wprost*, 15.03.2003. www.wprost.pl/392013/Jak-Polak-z-Czechem (dostęp: 10.06.2018).

SUMMARY

Poles and Czechs, despite the fact that they have been living side by side for centuries, are not interested in the neighbor and know little about each other. Lack of knowledge is often supplemented by stereotypes and prejudices that have been present in the cultures of both nations for generations. This is confirmed to a certain extent by studies carried out among students from Poland and the Czech Republic leaving to a neighboring country as part of the Erasmus+ Programme to study at a foreign university.

Keywords: stereotypes; Poland; Czech Republic; Erasmus+ Programme; students